

بسمه تعالی

مطالعه تطبیقی تدابیر تضمین رعایت مقررات پسماند در قوانین چند کشور و کاستی های قوانین ایران

دکتر حسن شم آبادی؛ دانشگاه تربیت معلم سبزواری؛ گروه حقوق hshamabadi@gmail.com

چکیده: با بررسی مقایسه ای قوانین بیش از ده کشور جهان با مقررات ایران در باره مدیریت پسماند ملاحظه می شود کشورهای مذکور روش ها و تدابیر حقوقی متعددی برای تضمین رعایت مقررات پسماند در نظر گرفته اند؛ در مورد مجازات زندان و جریمه کشورها به تناسب انواع نقض مقررات، مقررات تفصیلی در خصوص نوع و میزان مجازات وضع نموده اند؛ اما در حقوق ایران به حکم کلی بسنده شده است. بعلاوه تقریباً در همه کشورهای مورد مطالعه از تدبیر مصادره اموال و نیز لغو پروانه نیز استفاده شده است؛ اما در مقررات ایران چنین پیش بینی صریحی به عمل نیامده است. در خصوص دادرسی هم برخی کشورها با تاسیس محاکم خاص جرائم محیط زیست و نیز اعطای صلاحیت قضائی به برخی مقامات اداری و ضابط تلقی نمودن آنان و نیز پیش بینی رسیدگی فوری یا اختصاری و لزوم سپردن تامین از ناحیه فعالان اقتصادی وعدم شمول مرور زمان به دعاوی محیط زیست این هدف را منظور نظر داشته اند. در زمینه قواعد حاکم بر مسئولیت مدنی نیز مقررات کشورهای مورد مطالعه در باب مبنای مسئولیت مدنی نظریه مسئولیت مطلق را پذیرفته اند و بعلاوه مسئولیت تضامنی و نیز مسئولیت ناشی از فعل غیر و بالاخره مسئولیت اشخاص حقوقی و نیز حقیقی (مدیران و کارکنان) دخیل در نقض مقررات پسماند را پیش بینی نموده اند؛ در حالیکه در مقررات ایران در این خصوص هم حکم خاصی پیش بینی نشده است.

کلید واژه: پسماند، حقوق تطبیقی، ضمانت اجراءها، مجازات، دادرسی.

۱- مقدمه: به موجب بند چهار ماده چهار کنوانسیون بازل در خصوص پسماند ها، کشورهای عضو متعهد به وضع قوانین لازم به منظور تحقق اهداف کنوانسیون شده اند؛ ایران هم مانند بسیاری کشورهای دیگر مبادرت به وضع « قانون مدیریت پسماندها» نموده است؛ بدیهی است در مقررات مذکور تکالیف متعددی به عهده اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی، خصوصی و عمومی قرار داده شده است؛ یکی از پرسش های قابل تامل تدابیر اندیشیده شده و روش های متخذ کشورها برای تضمین رعایت این تکالیف است؛ هدف پژوهش حاضر بررسی تدابیر در پیش گرفته شده در کشورهای مختلف و مقایسه آنها با قوانین ایران به منظور نمایاندن کاستی ها قوانین و مقررات ایران به روش حقوق مقایسه ای است؛ در این راه مقررات مرتبط کشورهای ایران، آفریقای جنوبی، استرالیا، بحرین، بنگلادش، پاکستان، زلاندنو، سودان، سوریه، مراکش، مصر، **نروژ** و **یمن** مورد بررسی قرار گرفته است؛ بدیهی است که تدابیر مستخذ کشورها مذکور در راه تضمین رعایت مقررات راجع به پسماندها متنوع و متکثر است؛ بنابراین به منظور فهم بهتر موضوع بایستی تدابیر مذکور را دسته بندی نموده و در چند بخش مورد بررسی قرار دهیم.

۲- بخش اول : مجازات ها

می دانیم که یکی از اولین روش های تضمین اجراء رعایت قوانین، مجازات متخلفان است؛ تقریباً در همه کشورهای مورد مطالعه نقض مقررات پسماند جرم تلقی و مستلزم مجازات دانسته شده است؛ اما تنوع اقدام های بازدارنده در مقررات کشورهای مختلف قابل توجه است .

۲-۱ گفتار اول : زندان

از لحاظ تاریخی مجازات سالب آزادی از شایع ترین مجازات های مقرر برای تضمین رعایت قوانین بوده است؛ تقریباً همه کشورها مورد مطالعه مجازات زندان را هم به عنوان یکی از راه های بازدارندگی والته نه به عنوان گزینه اول مورد توجه قرار داده اند^۱ طول مدت زندان نیز از چند روز زندان تا زندان های طولانی مدت ده سال^۲ و حتی اعدام متفاوت است^۳ البته تکرار جرم مستلزم تشدید مجازات به شکل دو برابر شدن مجازات یا تبدیل جزای نقدی به زندان است؛ اما مساله مهم تر آن است که برخی کشورها با تفکیک مفصل انواع اقدام های موجب نقض مقررات برای هر یک حسب اهمیت آن مجازات زندان متفاوتی در نظر گرفته اند و در واقع نقض هر یک را مستلزم مجازات علی حده دانسته اند؛ اما در قوانین ایران در این به ذکر حداقل و حداکثر بسنده شده است.^۴

۲-۲ گفتار دوم : جریمه

با توجه به عدم مطلوبیت مجازات زندان و ماهیت اقتصادی جرائم راجع به پسماندها، عمده مجازات نقض مقررات به شکل جریمه صرف یا جریمه یا زندان تبلور یافته است؛ در این خصوص مقررات کشورها مورد مطالعه میزان جریمه را بر حسب اهمیت مقررات و تکالیف نقض شده به تفصیل تفکیک نموده اند که ممکن است برای برخی نقض ها فقط چند واحد (حسب ارز رایج) یا چند میلیون واحد جریمه پیش بینی شده باشد^۵؛ اما در حقوق ایران متأسفانه در این خصوص هم تفکیکی قائل نشده اند؛ بدیهی است بازدارندگی وقتی موثر در رفتار خطاکاران خواهد بود که جریمه متصوره بسیار بیش از نفع حاصل از ارتکاب خطاها بوده باشد و حتی برخی کشورها علاوه متناسب نمودن جریمه با تکلیف نقض شده از نظر میزان جریمه صراحتاً مقرر داشته اند که علاوه بر این مبلغ بهره ای که خطا کار از عدم رعایت مقررات پسماند منتفع شده است هم با میزان جریمه وی افزوده خواهد شد^۶. به نظر می رسد در این زمینه نیز قوانین ایران کاستی داشته و نیازمند تجدیدنظر است.

۲-۳ گفتار سوم : مصادره

^۱ - م ۲۹ قانون بحرین و بند ب ماده ۱۷ قانون بنگلادش و ماده ۲۴ قانون سوریه و بخش یک ماده ۸۵ قانون مصر و بند الف بخش ۳۸ استرالیا و بند دو تا شش ماده ۱۱۴ قانون زلاند نو و ماده ۷۹ قانون نروژ و بند ب قسمت دو ماده ۲۹ قانون آفریقای جنوبی .
^۲ - ماده ۸۵ قانون یمن و بند یک و دو ماده ۱۵ قانون بنگلادش .
^۳ - ماده ۳۰ قانون سوریه.
^۴ - ماده شانزده قانون مدیریت پسماند ایران. در آخرین لحظات تنظیم این مقاله اطلاع حاصل شد سازمان محیط زیست پیشنهادی را مبنی بر الحاق هیجده ماده تحت عنوان فصل دوازدهم لایحه مجازات اسلامی به قانون مذکور در دست اقدام دارد.
^۵ - به عنوان نمونه ماده ۱۵ قانون بنگلادش.
^۶ - بند چهار ماده ۱۷ قانون پاکستان .

یکی دیگر از مجازات‌ها به عنوان تدبیری برای رعایت مقررات راجع به پسماندها مصادره و توقیف کلیه مواد، تجهیزات، ماشین‌آلات و وسایل نقلیه بکار رفته در نقض مقررات پسماند است؛ مقررات تقریباً همه کشورهای مورد مطالعه متضمن چنین تدبیری است^۷ اما در مقرران ایران راجع به پسماند، علی‌رغم پیش‌بینی امکان مصادره در سایر قوانین مانند قانون مواد مخدر، چنین حکمی دیده نمی‌شود و به نظر می‌رسد این امر نقص در مقررات ایران است؛ زیرا وجود چنین تدبیری اولاً بی‌تردید موجب بازدارندگی بهتر از نقض مقررات مربوط خواهد بود و ثانیاً چون معمولاً اموال حاصل از مصادره به نهادهای متکفل حمایت و مبارزه با نقض مقررات پسماند (مانند سازمان محیط زیست) اختصاص می‌یابد تا حد زیادی موجب کمک به این نهادها که همواره از کمبود بودجه کافی رنج می‌برند می‌شود.

۴-۲ گفتار چهارم : لغو پروانه

با توجه به اینکه اشخاص برای شروع به فعالیت بایستی طبق مقررات مجوز و پروانه از سازمان‌های ذیربط اخذ نمایند؛ یکی از مجازات‌های بازدارنده از نقض مقررات راجع به پسماندها، حکم به لغو مجوز و پروانه فعالیت است؛ در این زمینه مقررات بسیاری از کشورهای مورد مطالعه آن را به عنوان یک مجازات تکمیلی در نظر گرفته‌اند و علاوه بر زندان یا جریمه حکم به لغو پروانه و مجوز فعالیت را به طور دائم یا موقت مورد حکم قرار داده‌اند^۸؛ هر چند لغو دائم پروانه معمولاً در مورد تکرار جرم پیش‌بینی شده است^۹ در مقررات مرتبط حقوق ایران چنین تدبیری به نظر نمی‌رسد؛ هر چند شاید بتوان وجود این نقض را با استفاده از قواعد عمومی کیفری و قانون مجازات و بالخصوص ماده ۱۹ آن در خصوص اختیار دادگاه در تعیین مجازات تتممی قابل جبران دانست اما چون حسب اصل قانونی بودن مجازات‌ها و ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی هر نوع لغو پروانه بایستی توسط مقنن پیش‌بینی شود تصریح به موضوع بالاخص در مقررات راجع به پسماند شایسته است .

۳-بخش دوم : تدابیر دادرسی

مقررات راجع به پسماند نیز مانند هر قانون و قاعده دیگری در صورت نقض و وجود ضمانت اجراء کیفری یا مدنی توسط یک فرایند پیچیده سازمان و آئین رسیدگی مورد قضاوت قرار می‌گیرد و احياناً ضمانت اجراء مذکور به اجراء در می‌آید؛ طبعاً سازمان و آئین رسیدگی طولانی پیچیده و واجد محدودیت‌ها است که با اهداف مقررات پسماند هماهنگ نیست؛ بنابراین کشورهای مختلف به منظور رعایت بهتر مقررات پسماند در این خصوص نیز تدابیر پرشماری اندیشیده‌اند و آن در قالب قانون وضع نموده‌اند.

۱-۳ گفتار اول : مرجع صالح

^۷ -بند الف ماده ۱۵ قانون بنگلادش و ماده ۳۰ قانون آفریقای جنوبی و بند ت از بند پنج ماده ۱۷ قانون پاکستان و بند یک ماده ۲۲ قانون سودان و مواد ۸۵ و ۸۷ قانون مصر.

^۸ -ذیل ماده ۲۹ قانون بحرین (در صورت تکرار) بند پ از بند پنج ماده ۱۷ قانون پاکستان و بند ب ماده ۲۲ قانون سودان و بند ث همان قانون در مورد بی اعتبار بودن قرار دادهای معامله .

^۹ - ماده ۸۶ قانون مصر.

هر کشوری دارای سازمان قضایی خاصی است که جرایم و دعاوی حسب مورد در هر یک از مراجع آن سازمان و تشکیلات رسیدگی می شود؛ نقض مقررات پسماندها اگر عنوان مجرمانه داشته باشد معمولاً در دادگاه های کیفری و در غیر این صورت در دادگاه های حقوقی رسیدگی می شود؛ اما با توجه تنوع جرائم و دعاوی و مزیت های بی تردید تقسیم کار و تخصص گرایی، بسیاری کشورها مبادرت به پیش بینی دادگاه های ویژه ای برای رسیدگی به نقض مقررات پسماند نموده اند و کلیه جرائم و دعاوی ناشی از نقض مقررات مذکور را در صلاحیت دادگاه ای موسوم به « دادگاه محیط زیست »^{۱۰}، قرار داده اند.^{۱۱} اما در ایران چنین مراجعی پیش بینی نشده است و علی القاعده شکایت از نقض مقررات پسماند در دادگاه های کیفری حسب صلاحیت محلی رسیدگی خواهد شد. در ایران هر چند به موجب ماده چهار قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب به ریاست قوه قضائیه اجازه داده شده است که برخی دادگاه ها را اختصاص به نوع خاصی از دعاوی یا جرائم دهد اما به نظر می رسد تعیین دادگاه خاص جرائم پسماند و حداقل اختصاص برخی شوراهای حل اختلاف به طور ویژه برای رسیدگی به مسائل پسماند می تواند موجب سرعت رسیدگی باشد.

۲-۳ گفتار دوم: آئین دادرسی

رسیدگی به هر شکایت و دعوی مستلزم رعایت تشریفات خاصی است. با مطالعه مقررات کشورها در خصوص پسماندها ملاحظه می شود در این زمینه نیز تدابیر متعددی برای تسهیل و سرعت رسیدگی به شکایات و دعاوی راجع به پسماند پیش بینی و از روش معمول عدول شده است.

۱-۲-۳ بند اول: رسیدگی فوری یا اختصاری

رعایت قواعد آئین دادرسی در روش معمول مستلزم زمان نسبتاً طولانی برای رسیدگی، اتخاذ تصمیم و اجراء آن است؛ بنابراین مقررات برخی کشورها پیش بینی نموده است که رسیدگی به مسائل مربوطه به پسماند در مراجع صالح به نحو فوری و خارج از نوبت خواهد بود^{۱۲}. برخی از کشورها نیز رسیدگی اختصاری را پیش بینی نموده اند^{۱۳}. در ایران به موجب ماده هیجده قانون مدیریت پسماند فقط در صورتی که آلودگی موجب خطر فوری باشد امکان رسیدگی خارج از نوبت پیش بینی شده است و این کافی به نظر نمی رسد.

۲-۲-۳ بند دوم: لزوم سپردن تامین

یکی از قواعد آئین دادرسی که بعضاً در قوانین پیش بینی می شود لزوم تامین خسارت احتمالی توسط خواهان و شاکی است؛ بدین معنی که وقتی به دعوی خواهان رسیدگی خواهد شد که وی حسب تشخیص دادگاه مبلغی را به منظور استیفاء خسارت خوانده در صورت محکومیت احتمالی خواهان بسپارد؛ لزوم رعایت چنین قاعده ای در دعاوی و شکایات راجع به

^{۱۰} - Environmental Court

^{۱۱} -بند سه ماده ۱۷ قانون پاکستان و ماده ۲۴ قانون سودان .

^{۱۲} -ماده ۲۸ قانون سوریه.

^{۱۳} -ماده ۱۱۴ قانون زلاند نو.

پسماند موجب سخت تر شدن رسیدگی به آنها و در نتیجه به زیان اهداف مقررات پسماند است؛ مقررات برخی کشورها صراحتاً لزوم سپردن این خسارت احتمالی را در موضوعات راجع به پسماند نفی و معاف نموده اند. حتی فراتر از این برخی کشورها مقرر نمودند که فعالیت هایی که بالقوه مستلزم ورود خسارت به محیط زیست و احتمال نقض مقررات پسماند است موکول به سپردن تامینی خواهد بود که متقاضی فعالیت بایستی آن بسپارد تا در صورت نقض احتمالی مقررات پسماند، جبران خسارت از محل سپرده تامین شود.^{۱۴} در مقررات خاص پسماند در حقوق ایران در این خصوص حکمی - خاص مقرر نشده است؛ هر چند اصل سپردن تامین توسط خواهان را در صورت تقاضای خوانده به موجب قواعد آیین دادرسی امری به تشخیص دادگاه است و در چنین مواردی مقرر نمودن لزوم سپردن تامین از ناحیه دادگاه بعید است اما بهتر است عدم لزوم سپردن تامین تصریح شده و حتی مانند برخی فعالیت های دیگر مانند دعاوی مبتنی بر اسناد تجاری بهتر است خواهان دعوی نقض مقررات پسماند از سپردن خسارت احتمالی تامین خواسته نیز معاف شود .

۳-۲-۳ بند سوم : عدم شول مرور زمان

در مقررات آیین دادرسی بسیاری کشورها دعاوی کیفری و حقوقی پس از گذشت مدت زمانی خاص، حسب نوع جرم و دعوی، غیرقابل تعقیب و مجازات اعلام شده است که اصطلاحاً مرور زمان نامیده می شود. در مقررات راجع به پسماند برخی کشورها دعاوی و شکایات این حوزه از قاعده عمومی مرور زمان مستثنی دانسته شده است^{۱۵}؛ بنابراین دعاوی و شکایات نقض مقررات پسماند هرزمان قابل طرح و تعقیب است؛ در حقوق ایران هر چند در دعاوی حقوقی مرور زمان به رسمیت شناخته نشده است و از این جهت عملاً نتیجه مطلوب حاصل است اما چون نقض مقررات پسماند جرم تلقی می شود و در آیین دادرسی کیفری فعلی نیز به موجب ماده ۱۷۳ و ۱۷۴ مرور زمان موجب عدم امکان طرح شکایت یا اجرای حکم تلقی شده است عدم استثناء مقررات راجع به پسماند از مقررات مرور زمان آئین دادرسی کیفری یک مزیت منفی برای رعایت مقررات مذکور خواهد بود .

۳-۳ گفتار سوم : اعطاء صلاحیت به مأموران

یکی دیگر از تدابیر متخذ نظام حقوقی بسیاری از کشورها اعطاء صلاحیت ها ویژه به افسران و ماموران شاغل در حوزه پسماند است . نظر به تنوع به این صلاحیت ها ذیلاً به هر یک جداگانه می پردازیم :

۳-۳-۱ بند اول : حق ورود و بازرسی

در مقررات مرتبط بسیاری از کشورها به افسران و ماموران (معمولاً نهاد محیط زیست) اجازه داده شده است که به کلیه مکانها، کارخانجات، کارگاه ها و وسایل نقلیه (البته به جز مناطق مسکونی) که گمان نقض مقررات راجع به پسماند در آن می

^{۱۴} - ماده ۸۱ قانون یمن .

^{۱۵} - ماده ۸۰ قانون یمن.

رود وارد شود^{۱۶}؛ با توجه به اینکه معمولاً نقض مقررات مرتبط با پسماند نوعاً در محل های کار و کارخانجات بعمل می آید اعطاء چنین صلاحیتی در کشف زود هنگام و ممانعت از ادامه نقض مقررات نقش مهمی دارد و عکس آن موجب فرار بیشتری از مقررات و نقض آن خواهد شد. در مقررات حقوق ایران راجع به پسماند حکمی دیده نمی شود و بنابراین مشمول عموماً قانونی خواهد بود که حسب مورد به جز در خصوص جرم مشهود، نیازمند اجازه مقام قضایی است. روشن است که چنین وضعی برای رعایت مقررات پسماند مزیت منفی است.

۳-۳-۳ بند دوم : ضابط تلقی شدن

حسب آئین دادرسی، اشخاص خاص به عنوان ماموران مورد وثوق تلقی و گزارش آنان مطابق با واقع تلقی می شود مگر اینکه خلاف آن ثابت شود؛ به چنین اشخاصی ضابط مرجع قضایی گفته می شود. یکی از مزایای که برای رعایت مقررات پسماند پیش بینی شده است ضابط دادگاه تلقی کردن مأموران و افسران شاغل در بخش مذکور، علاوه به ضابطان معمول، است؛ چنین امری باعث می شود که اثبات جرائم و دعاوی راجع به نقض مقررات پسماند با سرعت و دقت بیشتری انجام شود و از شمار نقض های ثابت نشده به طور چشمگیری کاسته شود. در مقررات بسیاری از کشورها چنین امری صراحتاً پیش بینی شده است^{۱۷}؛ در مقررات راجع به پسماند حقوق ایران در این خصوص هم مطلب خاصی وجود ندارد مگر آنکه مقررات عمومی راجع به محیط زیست را شامل پسماند نیز بدانیم که در این صورت ماموران محیط زیست ضابط دادگستری تلقی می شوند. البته با عنایت به گسترده تر بودن مقررات راجع به پسماند از حوزه عمل ماموران محیط زیست به نظر می رسد تصریح قانونی لازم است.

۳-۳-۳ بند سوم : امکان تعیین جریمه

مورد جالبی که در مقررات بسیاری کشورها در خصوص پسماند قابل توجه است آن است که افسران و ماموران این حوزه واجد نوعی صلاحیت قضایی دانسته شده اند؛ به این توضیح که افسران مذکور می توانند اولاً دستورات خاص بر اشخاص مشمول مقررات بدهند^{۱۸} ثانیاً عنداللزوم برای نقض مقررات مربوط میزان معینی جریمه در نظر گرفته و متخلف را ملزم به پرداخت آن نمایند و آن را وصول کنند؛^{۱۹} البته این صلاحیت قضایی مطلق نبوده و اولاً محدود به تعیین جریمه است و نه حبس و ثانیاً تصمیمات مذکور ظرف مهلت خاصی قابل شکایت است. به هر حال نفس وجود چنین صلاحیتی بسیار جالب بوده و موجب تقویت رعایت مقررات راجع به پسماند خواهد شد. در حقوق ایران در خصوص موضوع باز هم حکمی دیده نمی شود و بنابراین باید معتقد بود وضع هر گونه جریمه ای نیازمند مداخله مراجع قضایی است مگر در موارد بسیار محدود مانند

^{۱۶} - ماده ۱۰۳ قانون زلاند نو و ماده ۴۱ الف قانون آفریقای جنوبی و ماده ۲۳ قانون سوریه و ماده ۷۸ قانون یمن و ماده ۱۰ قانون بنگلادش.

^{۱۷} - ماده ۲۳ قانون سوریه و مفهوم مخالف ماده ۷۷ قانون یمن.

^{۱۸} - ماده ۱۶ قانون پاکستان و بند ب از بند چهار ماده ۱۳ قانون مراکش و ماده ۱۷ قانون زلاند نو.

^{۱۹} - بند دو ماده ۱۶ قانون آفریقای جنوبی و ماده هفت قانون پاکستان و بند ۴ ماده ۲۴ قانون مراکش.

وسایل نقلیه موتوری که در صورت اخلاف به مقررات پسماند (از قبیل آلودگی هوا یا ایجاد آلودگی صوتی) امکان وضع جریمه پیش بینی شده است.

۴-۳ گفتار چهارم : اعطاء حق شکایت به انجمن های مدافع محیط زیست

یکی از اصول دآوری لزوم ذینفع بودن خواهان و شاکی است؛ در غیر این صورت دعوی مردود اعلام می شود؛ برخی کشورها به انجمن ها و جمعیت های حمایت از محیط زیست سمت تعقیب و طرح شکایت از نقض کنندگان مقررات پسماند را اعطاء نموده اند.^{۲۰} در این زمینه در حقوق ایران حکمی خاص مقرر نشده است.

۴- بخش سوم : قواعد واحکام مسئولیت

قطع نظر از مقررات و تدابیر پیش بینی شده در حوزه جرایم نقض مقررات پسماند که معمولاً شاکی آن نهادهای اداری اند، مساله زیان ناشی از نقض مقررات مذکور به اشخاص خصوصی و نیز خود محیط زیست قابل بحث است . حسب معمول و قطع نظر از استثنائات مسئولیت مدنی ناشی جرم در حقوق ایران زیان مبتنی بر تقصیر بوده و در صورت تعدد عوامل دخیل، اصل مسئولیت مشترک و نه تضامنی است . اما نظر به اهمیت موضوع در مقررات کشورهای مورد مطالعه از اصول سنتی مسئولیت مدنی عدول شده و بعضاً مسئولیت زیان ناشی از نقض مقررات پسماند مشمول شرایط سهل تر و استانداردهای ضعیف تری دانسته شده است .

۴-۱ گفتار اول : مبنای مسئولیت

در این زمینه طبق معمول نظریه تقصیر معنای مسئولیت مدنی است اما در خصوص نقض مقررات پسماند مقررات برخی کشورها مالکان اموال، ابنیه و وسایل که موجب نقض مقررات پسماند شده اند را ، قطع نظر از رابطه سببیت بین فعل آنان و زیان، مسئول زیان دانسته اند به عنوان مثال مقررات کشور یمن در این خصوص قابل ذکر است^{۲۱} . برخی دیگر از کشورها نیز با عدول از نظریه تقصیر در این خصوص، مسئولیت مطلق یا مفروض را مبنای مسئولیت نقض مقررات پسماند دانسته اند.^{۲۲} در این زمینه در مقررات ایران راجع به پسماند بخ جز حکم مقرر در ماده ماده ۱۹ در خصوص اصل مسئولیت مدنی حکمی خاص وجود ندارد . با وجود این چون به نظر ما ، اصل در مسئولیت مدنی در حقوق ایران نظریه انتساب است و نه تقصیر، مسئولیت مدنی نقض کنندگان مقررات پسماند نیز بر این اساس مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت .

۴-۲ گفتار دوم : مسئولیت تضامنی

در صورت تعدد عوامل دخیل در ورود زیان معمولاً اصل به مسئولیت مشترک یعنی تقسیم مسئولیت به عوامل است؛ اما برخی کشورها در حوزه مقررات راجع به پسماند مقرر نموده اند که عوامل دخیل در مورد زیان ناشی از نقض مقررات، در برابر

^{۲۰} -ماده ۸۲ قانون یمن.

^{۲۱} -ماده ۸۳ قانون یمن .

^{۲۲} -ماده ۱۱۷ قانون زلاند نو و بند دو ماده ۲۹ قانون سوریه.

زیان دیده مسئولیت تضامنی خواهند داشت؛^{۲۳} این امر با هدف تضمین بیشتر امکان وصول خسارت از ناحیه زیان دیده است؛ در حقوق ایران با فقدان مقررات خاص در قوانین پسماند، قواعد عمومی مورد عمل خواهد بود و بر این اساس جزء در موارد استثنایی حقوق کیفری، اصل بر تقسیم مسئولیت و عدم تضامن است.^{۲۴}

۳-۴ گفتار سوم : مسئولیت اشخاص حقوقی

ممکن است و معمولاً نیز چنین است که عمل یا ترک فعل موجب نقض مقررات پسماند در قالب اعمال شخص حقوقی (شرکت ها ، موسسات عمومی یا خصوصی) بعمل می آید؛ آیا در این صورت مسئولیت بالاخص مسئولیت مدنی متوجه شخص حقوقی است یا اشخاص حقیقی، (مثلاً مدیران شخص حقوقی)؟ در حقوق ایران تصریحی وجود ندارد و ظاهراً شخص حقوقی در این خصوص مسئولیتی نخواهد داشت . اما مقررات برخی کشورها مورد مطالعه مسئولیت اشخاص حقیقی را نیز علاوه بر اشخاص حقوقی به نحو تضامن مقرر داشته اند.^{۲۵} حتی برخی مقررات نه تنها مدیران بلکه کارگران، شرکاء (به جز در شرکتهای عام) را هم متضامناً مسئول تلقی نموده اند.^{۲۶} بعلاوه به موجب مقررات برخی کشورها حتی اگر نقض مقررات پسماند مربوط به اشخاص حقوقی حقوق عمومی (از قبیل مقامات و نهادهای عمومی) باشد هم آنان مسئول تضامنی زیان وارده دانسته اند شده اند.^{۲۷}

۴-۴ گفتار چهارم : مسئولیت ناشی از فعل

با وجود اینکه قاعده عمومی در مسئولیت مدنی مسئولیت شخصی است و مسئولیت ناشی از فعل غیر استثناء می باشد در خصوص مسئولیت ناشی از نقض مقررات پسماند برخی مقررات کارفرما یا مدیران و خود اشخاص حقوقی را مسئول زیان ناشی از نقض مقررات پسماند توسط کارگران و کارکنان آنان دانسته اند .^{۲۸} در حقوق ایران این مسئولیت در حدود مقررات قانون مسئولیت مدنی خواهد بود ومقررات پسماند حکم ویژه ای ندارد.

۵- نتیجه وپیشنهاد

با بررسی مقررات بیش از ده کشور از کشورهای عضو کنوانسیون بازل در خصوص پسماند ها ملاحظه می شود که این کشورها به منظور تضمین رعایت بهتر مقررات راجع به پسماند ها تدابیر مختلفی در قوانین جاری خود پیش بینی نموده اند؛ تنوع در مجازات ها وجرائم تعیین شده و انطباق آن با انواع نقض مقررات پسماند و نیز پیش بینی امتیازات دادرسی خاص از قبیل دادگاه ویژه ،،صلاحیت قضائی و مشمول مروزمان نشدن جرائم ودعاوی نقض پسماند و بالاخره استانداردهای ویژه در

^{۲۳} -ماده ۷۹ قانون بیم.

^{۲۴} -ماده ۳۳۵ قانون مدنی و ماده ۳۳۴ قانون لایحه مجازات اسلامی .

^{۲۵} -ماده ۱۶ قانون بنگلادش و ماده ۱۸ قانون پاکستان و ۱۱۶ قانون زلاند نو .

^{۲۶} - همان ها .

^{۲۷} - ماده ۱۹ قانون پاکستان.

^{۲۸} -ماده ۱۱۵ قانون زلاند نو.

خصوص مسئولیت مدنی از آن جمله است . با ملاحظه مقررات مرتبط ایران معلوم می شود متاسفانه کاستی های فراوانی در مقررات ایران وجود دارد که نیل به هدف رعایت مقررات راجع به پسماند را دشوار می نماید و لزوم بازنگری در قوانین ایران ملموس است.

مراجع:

الف: فارسی

۱-قانون مدنی

۲- مدیریت پسماند مصوب ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی .

۳- لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام .

ب: عربی

۴- سوریه : قانون رقم / ۵۰ / ۲۶ / ۲۰۱۶میلادی موجود در نشانی اینترنتی زیر:

<http://www.basel.int/legalmatters/natleg/syria01a.doc>

پ: انگلیسی

- 5- Australia - **Hazardous Waste (Regulation of Exports And Imports) Act 1989Act No. 6 of 1990 as amended:** Cited in:<http://www.basel.int/legalmatters/natleg/australia01.pdf>
- 6-Bahrain: **Legislative Decree No. 21 of 1996 in Respect with the Environment:** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/bahrain5.doc>
- 7-**Basel Convention on the Control of Tran boundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal:** Cited in: <http://www.basel.int/text/con-e-rev.doc>
- 8- Bangladesh: **The Bangladesh Environment Conservation Act, 1995Act No. 1 of 1995:** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/bangladesh02.pdf>
- 9-Egyptian: **law number 4 of promulgating the environment law;** Cited in: www.basel.int/legalmatters/natleg/egypt01.doc
- 10-Mauritus; **the environment protection ACT 2002 NO 19 of2002** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/mauritus03e.pdf>
- 11 - New Zealand; **1996, No. 30An Act to restate and reform the law relating to the management of hazardous substances and new organisms [10 June 1996** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/newzealand02.pdf>
- 12- Norway. **Pollution Control Act. Act of 13 March 1981 No.6 concerning protection against pollution and concerning waste (the Pollution Control Act), most recently amended by Act of 12 June1996No.36** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/norway02.doc>
- 13- Pakistan: **Pakistan Environmental Protection Act, 1997:** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/pakistan02.pdf>
- 14- South Africa: **Environment conservation ACT NO73 of 1989:** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/southafrica01.doc>
- 15-Sudan - **Transitional decree- environment protection ordinance 2000:** Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/sudan01e.pdf>
- 16-Yemen: **Environment protection law NO.26 of 1995:** *English translation of the original Arabic text.* Cited in: <http://www.basel.int/legalmatters/natleg/yemen-26-1995-e.pdf>